

Fenákel Judit–Gergely Ágnes

Hajtogatós

Ketten indultunk el az endrődi házból, nagyanyánk házából.
Ugyanazt éltük át.
De ugyanaz volt-e?!

A keresztút

Ne gondolj a halálra.
Bármikor életben maradhatsz.
Késő latin mondás

A megtörtént és a megálmodott.
Az ütközés. Néhányszor. Nem elégszer.
Ahogy a kettő között átlobog
a metafizikai kényszer.

Ahogy kettejük között átlobog,
hogyan volt választás, de nem volt elektor.
A megtörtént és a megálmodott
metszéspontjában térdel a gyerekkor.

G. Á.

A csúnya ház

Talán a fekete kátrányos kerítése miatt. Vagy azért, mert nem volt benne fürdőszoba. (Láthatam valahol fürdőszobát? Esetleg nagyapáéknál Pesten?) Vagy a Habsburg-sárga színe nem tetszett. Határozottan emlékszem, csúnyának láttam. Ormótlannak. Lustán elnyújtózó sarokház volt, kétszárnyas, barna ablakokkal. Nekem a szép ház háromszárnyas ablakokat viselt és fehér vasrácsos kerítést. Mint a Csókásiék háza vagy a Paróczaiéké. Ahogy leírom, máris elbizonytalanodom. Hát ha se Csókásiék, se Paróczaiék, valaki más volt a szép ház gazdája. A gangot szerettem. Langyos tavaszi estéken ott lehetett vacsorázni. Onnan nyílt egyfelől a konyha, másfelől az előszoba, az előszobából az ebédlő, illetve a kisszoba (ott aludt nagymama), abból meg a szüleim hálószobája. Ezt olyan falusi dolognak tartottam. Meg azt is, hogy nem volt gyerekszoba, én a szüleimmel aludtam a kettős ág végében felállított rácsos gyerekágyban. Az ebédlő közben ott volt bespalettázva, üresen, csak ünnepi alkalmakkor használtuk, mint a parasztok a tisztaszobát. Hétköznap a konyhában ettünk (ott ettünk?) vagy a gangon. Kívülről olyan volt

az ormótlan ház, mintha sok-sok szobát rejtegetne. Pedig csak ennyi volt, három, inkább két és fél. A konyhából vezetett ajtó a kamrába, onnan a pincébe. Pincehideg. Akkor még volt értelme ennek a szónak, a pince hűtőszekrényként szolgált, ott hűtöttük a dinnyét vagy a kerek kútban. A dinnyés ember egész kocsihoz hozott augusztus végén, késő ősze is jutott belőle. Csak felhoztuk a pincéből pincehidegen, és nagymama máris nekiesett a nagykéssel. A kamra is jó hideg volt, nem romlottak meg benne a befőttek, savanyúságok, elállt a vaj, amit tömbökben vettünk a tejesasszonytól. Túrót, tejfölt se kétdecinként vásároltunk, mindenből volt bőségesen, ami kellett a kóser háztartáshoz. A kamrában tároltuk (ott tároltuk?) a húsvéti edényt. Lábasokat, tálakat, tányérokat meg öblös findzsákat a maceszos kávénak. A kivonulás ünnepén mindennap maceszos kávéval reggeliztünk, ki-ki a maga bögréjéből. Egyik évről a másikra elfelejtettem, milyen is volt a húsvéti bögrém, így aztán, ahogy eljött a pészach, újra lehetett örülni, örültem is, hogy milyen színes, milyen pöttyes, milyen kézreálló. A hálószobát és az ebédlőt is diófa bútorok népesí-

Fenákel Judit (főiskolás kép, 1957)

tették be. A diófa eredeti görbületei átütöttek a politúron, és különféle alakzatokba rendeződtek, illetve a fantáziánk, mert többnyire Ágival kettesben szerettem kalandozni a szekrények rajzolatai között, különféle alakzatokba rendezte őket. Ha akartuk, fára kapaszkodó majmokat láttunk, ha akartuk, valóságos őserdőt, a mi képzeletünket csak meg kellett érinteni, máris sose volt tájakra vitt bennünket. Tudtunk mi törpékben gyönyörködni vagy párbajozó harcosokban, pedig mindig ugyanazt a diófa szekrényt bámultuk. Nézd, ez meg itt egy vakaródzó majom, ez meg inkább egy tigris (vagy oroszlán?) – és mesével, képzelt kalandokkal el is telt a délután.

Odabent jól éreztem magam a csúnya házban. Odabent jó illatok szivárogtak a konyhából, készült a rakott krumpli ebéd, vajjal persze és kolbász nélkül, zsíros és tejes étel nem keveredhetett. Odabent rózsák nyíltak a kertben, a szabályosan kikerekített ágyásokban apró virágok, a vörös szilvafa árnyékában pedig akár estig eljátszhattunk a magunk teremtette hősökkel a mi kitalált világunkban. Játéokra se volt szükségünk, hisz játék volt minden, a rakott krumpli il-

lata, a díszszilvafa vörös levele, a rózsák és nefelejcskek, a falvédő a konyhában, a kakaskukorékolás az udvarban, csupa, csupa játék. A fekete deszkakerítés elválasztott a külső világtól, nem lehetett rajta belesni.

Csak ki ne menj a házból. Ott kívül már nem a képzeleted az úr. Nem mondtam ilyesmit, nem is gondoltam. Tudtam.

F. J.

Zajok

A csizmákra kellene a legjobban emlékezni, a köveztet csapódó, tükörfényes csizmákra, amelyeknek nem ártott sem a tavaszi zápor, sem az októberi köd. A csizmákra kellene még jobban emlékezni, a hómarta, lompos, mindig egy számmal nagyobb csizmákra, ahogy nyomukba eredtek a tükörfényeseknek, azzal az ismeretlen bátorsággal, aztán megtelepedtek itt, megtelepedtek, és idegenek maradtak. Nincs éles emlékem ezekről a csizmákról, sem emezekről, sem a korábbiakról, nem hallom a köveztet hangját, semmiféle ordítást, revolverlövést nem hallok. Légiveszély. Légiveszély. Budapest. Budapest. Légiveszély. Mindig ugyanígy. A reklámok ilyenek. A nyirkos falon ketrecbe fogott villanykörte surrog. Ha elpattan, nem lesz helyette másik. Egy percig nem lesz? Soha többé nem lesz? Összecsúsznak az időhatárok. Szünetjel. A perzsaszőnyegen iskolás lánykák hajolnak egy album fölé. Ketten vannak, a házikisasszony és a vendég. A gazdag, színes nyomású albumban aktfényképek. A házikisasszony az aktok testrészeit mutogatja, és vihog. A vendég gyerek nem vihog, látott már effélét. Odahagyott lakásukból nem lehetett elhozni semmit. Smaragdköves gyűrűjét egy tálkába tette, ha majd visszajönnek, meglegyen; a tizenhárom babát az ágyra fektette, elöl volt a ritkafogú Noémi; utoljára leporolta a könyveit. Az album, amelyből életében először olvasott verseket – Goethére, Musset-re és Vajda Jánosra emlékezett leginkább, meg erre a kifejezésre: „Egy malabár nőhöz” –, az album ezüstje szinte hozzáragasztotta a versekhez az illusztrációkat; mélynyomású képek Botticellitől Gérard-on át Lucas Cranachig, aktképek, szerelmi esdeklések, pajzán mozdulatok, szentséges életismeret. Amikor, jóval később, visszamentek a lakásba, sem a könyvek, sem a babák nem voltak ott, Noémi sem, rejték helyén a gyűrű sem (megtalálták), egyedül ez a szerelmes album

hevert a kályha előtt, kihalászta belőle néhány féloldalt, begyűjtöttak vele. Nem, a vendég gyerek nem vihogott az aktokon, elgondolkodva nézte őket, a perzsaszőnyegen, a háziúr lakásában. – És ezt itt! – gurgulázta a másik kislány, és megint odabökött. Ajtó nyílt akkor, és belépett a szobába a háziúr felesége, magas, sudár asszony, a lábán kékpillangéros papucs. Belépett és hátrahőkölt. – Micsoda?! – A papucs koppant a padlón. – Micsoda? Ti itt vihogtok? Ti ezen vihogtok? Az emberi testen? Mikor az emberi test maga a csoda? És ti vihogni merészeltek? Az én házamban?! – Kinyújtott karjával az ajtóra mutatott. Fölkeltem, köszöntem, elkullogtam. Nem volt semmim, és amikor végképp kiutasítottak onnét, hamarosan a háziúrékat is elűzték az ő házukból, nem tudom, mikor, nem tudom, hová. Ezek az események belevesznek a hangtalan csizmacsattogásba, a novemberi ködbe, az emberürülékkel teli januári hóba. A gögnek nincs sok helye az ember életében, azt a keveset, ami marad, a végére kell tartogatni. „Mehr Licht.” A papucskopogást, a könyökroppanást ma is hallok. Légiveszély elmúlt. Légiveszély elmúlt. Budapest. Budapest. Légiveszély elmúlt. A villanykörte surrog, az ajtórács szétnyírkordul – mi lehet az a malabár? –, meg kell majd nézni Botticellit eredetiben.

Gergely Ágnes (érettségi kép. 1953)

G. Á.

Lujzi

Vállig érő fekete haja volt rövid frufruval. Megvan még, Hanna unokám játékpalcán fogadja a látogatók hódolatát. Meg is érdemlí, nincs hozzá fogható baba Hanna gyűjteményében, olyan különleges, hogy játszani se lehet vele. Múlt időben azért írtam róla, mert időközben megkopaszodott, és koromfekete frizuráját világosbarnára cserélték a babaklinikán. Rosszul tették, Lujzi feketén volt tökéletes. Bécsi karakterbaba, mondta anyu, Lujzi eredeti gazdája, és ez azt jelentette, ő a babák non plus ultrája. A babahierarchiában nincs nála szebb, előkelőbb, igazibb. Csecsemő nagyságú, csecsemőrózsaszín, barna üvegszeme egyszerre huncut és szelíd, valódi haja örökös fésülésre kínálta magát. Mi legjobban öltöztetni szerettük. De ahhoz, hogy felöltöztessük, előbb le kellett vetkőztetni, és ebben a műveletben néhány percre óhatatlanul meztelen maradt. Amit viszont nagyma-

ma sehogy se bírt elviselni. Fenákel nagymama – kontyos-kendős falusi asszony – ha a szomszédok és más ismerősök nem szólítják tekintetes asszonynak, egészen elkeveredett volna a parasztasszonyok között, se beszédmódja, se öltözködése nem különböztette meg tőlük. Az erkölcs is szigorú falusi erkölcs, amiben a meztelenség rokonértelmű a szemérmertlenséggel, vagyis Lujzi babát ruhátlanul hagyni annyit tesz, mint szemérmertlenül viselkedni. Ezt pedig nem engedhette meg az unokáinak. Így aztán leszoktunk Lujzi babáról, mivel öltöztetni nem lehetett, elvesztette az érdekességét. Csak az a bécsi karakterbaba izgatta a fantáziámat. Hogy nekem van egy bécsi karakterbabám, és ez egész biztosan szörnyen előkelő dolog. Nekünk amúgy se hiányoztak a játékok, legföljebb arra szolgáltak, hogy szétdobáljuk őket. A mi játékaink – az asszonyosdi, a filányosdi és Trottyország – kitálat történetek voltak, talán novella- és regényelőzmények. (Ma szerepjátékoknak neveznék.)

A háború végnapjaiban állítólag orosz katonákat szállásoltak a házukba. Nem tudom, milyen berendezési tárgyak maradtak még a kihült falak

között, hisz amikor bennünket gettóba költöztettek, az illetékes hatóságok minden tulajdonunkat leltárba vették, az előkerült dokumentumok szerint nem volt olyan borospohár, lábtörölő, kávésfindzsa, amire ne terjedt volna ki a figyelmük. Lujziról azonban hogy, hogy nem – elfeledkeztek. Lujzit egyszerűen kihagyták a majdnem tökéletes adminisztrációból. Így aztán az én bécsi karakterbabám, mint családunk egyetlen maradéka, ott dekkolta végig a háborút a saját házukban. Nem mernék megesküdni rá, de rémlik, hogy kilakoltatásunk idején fodros rózsaszín ruhát viselt, fehér zoknit és fekete spanglis cipőt, mint bármelyik jól öltözött úrikislány a negyvenes években.

Az első hiteles személy, aki a háború után a házukba belépett – mi csak hónapokkal később kerültünk elő – azonnal belebotlott, hisz a földön hevert – meztelenül. Nem tudni, mire használták az orosz katonák, külsérelmi nyomok nem mutatták, hogy kárt tettek volna benne. Viszont levetkőztették. Hogy még ebben se legyen igaza szegény nagymamának, aki – szerencsére? – nem élte meg azt a napot, amikor az ő sziklaszilárd erkölcsi világrendje a ne öljtől a ne meztelenkedjig egészen és végérvényesen összeomlott.

F. J.

Melanézia

Melanézia! Ez volt a legbadarabb történet abban a tíz évben, amíg nem tudtunk egymásról.

Nem volt elegáns az a pengeváltás közöttünk fiatalkorunk utolsó éveiben – te huszonhat voltál, én huszonkilenc –, következményei nagyvonalúan behegesztett sérülések. Tizenhét éve, hogy vége lett a háborúnak, s még alig hat éve, hogy a felkelést elbukatták az oroszok és a magyar alvilág. Minden, ami történt, túlságosan közel volt ahhoz, hogy kifinomultak maradjunk, s hogy megfeledezzünk a számok bűvös csapdájáról.

Az otthonomat elvesztettem, leveled már a nyirkos falú, sötét szükségglakásba érkezett, onét küldtem a választ. Egyszer megrepedt a cső a káddal szembeni falon – mosdók nem voltak ott, csak ez a fürdőkád –, a szerelő széttárta a kezét, és azt mondta: „Nem találom! Nem tudok segíteni.” A nedves folt pedig óráról órára növekedett a falban. Azóta is alig bírom megállni,

hogy ne a gallérjánál ragadjam meg az orvost, aki széttárja a kezét, és azt mondja: „Nem találom! Nem tudok segíteni!” Hat év múlva szabadultunk meg a szükségglakástól.

A házasságom egyetlen évig tartott, vagy addig sem. Férjem tizenkét nyelven beszélt, és kinevette, aki bármely nyelven hibát követ el. „Kosztolányi Dezső – mondta – azt, hogy *général du génie*, így fordította: »zseniális tábornok«. Holott a kifejezés azt jelenti: »utásztábornok«.” És lépten nyomon emlegette, hogy Kosztolányi tévedett. Ennél gyakrabban csak azt emlegette, ha én tévedtem. Fordításban, konyhában, szenvedélyben. „Miért vagy te író? Ilyen szép testtel kinn kellene állnod az utcákon.” Azóta is gyanút fogok, ha oktalanul dicsérnek.

Nem tudom, miért lettem író. Te gyerekkorunktól írói pályára készültél, én az éneklés, az előadó-művészet és a színészet között vibráltam, mindegy, gondoltam, csak csapatban játszani! Legalább egy zongorakísérővel, egy öltöztetőnővel! Bátorralan verspróbálkozásaim tizenkét évig nem hoztak szerencsét. Egy folyóirat főszerkesztője megkérdezte: „Ön az unokatestvére ennek-és-ennek?” És megnevezett téged. Igen, válaszoltam. A főszerkesztő elmosolyodott, és azt mondta: „Mégsem lesz magából soha költő.” Ez a *mégsem*, ez kegyetlen volt.

Akkoriban lett nehéz a helyzetem a katedrán (az általános iskolában egy szülő följelentett, mert nem neveztem a felkelést ellenforradalomnak; a gimnáziumban az igazgatóhelyettes jelentett föl, hogy szabotálom a munkára nevelést), a Magyar Rádióhoz kerültem, tengerentúli állomásoknak készítettem jobbra angol nyelvű, szép és politikamentes műsorokat. Nyolc esztendeig tartott az idill.

Egy napon fölhívtak a Külügyminisztériumból.

– Melanéziába kellene műsort küldenie – mondta egy női hang. – Az egyik melanéziai szigetre.

– Kérem.

– A műsorhoz – folytatta a hang – el kell utaznia Szolnokra, interjút fog készíteni Fekete néni-vel. Fekete néni rosszul lát és rosszul hall. Beszéljen vele tisztelettel. A lakáskulcsot az idegenforgalmi hivatalban veheti át. Ha bemegy, köszönjön, és csukja be maga után az ajtót.

– Tessék...?

– Az újságírók rendszerint udvariatlanok.

Elhatároztam, hogy nem készítem el a műsort. Nem utazom Szolnokra, és nem kérem el a kul-

csot. Terjedő vízfolt a falakon, jól van. Eltévedek a szenvedélyben, mit csináljak. Nem taníthatom Berzsenyi aszklépiadészi sorait, mert helyette munkára nevelek a cérnagyári fonodában, rendben van, erre vagyok ítélve. *Mégsem* lesz belőlem soha költő, hát nem lesz! De a szolnoki idegenforgalmi hivatal ajtaját nem fogom becsukni magam után.

Fiatalabbak kedviért: az 1960-as, '70-es években bizalmi munkát elutasítani nem volt tanácsos.

Bevettem magam az archívumokba. Beszéltem néhány jól értesült újságíróval. Megtudtam, hogy a háború utáni kora tavasz egyik délelőttjén Fekete néni lánya, Boriska a Gellért szálló félig romos teraszán napozott barátnőjével, ahogy szokása volt. Történt, hogy egy fiatal melanéziai diplomata letelepedett melléjük. Limonádét ittak, szalmaszállal. Boriska csücsörített. A diplomata megjegyezte, hogy a napfény olyan, mint otthon, Melanéziában. Szép lehet, mondta álmodozva Boriska. Csak szűz lányt veszek feleségül, felelte a diplomata. A következő héten Boriska megoperáltatta magát. Az esküvő – nem emlékszem, hol volt az esküvő. A fiatal diplomata huszonhárom évvel a történetek után Melanézia külügyminisztere.

A történet igaz, bár minden adatát megváltoztattam. A munka elvégzését azzal tagadtam meg, hogy Melanéziából kivonultak az angolok, a „vákuum-elmélet” értelmében viszont bevonultak az amerikaiak. Miféle erkölcsi hasznot jelent a Magyar Rádióknak az, ha a koloniális érdekek változását kiszolgálja?!

Válasz nincs. Később a Rádiótól is elkerültem.

Szép lehet Melanézia ebben a posztkoloniális világban, ahol már köszönni sem kell, és az ajtót is be lehet csapni. A lengőajtót meg egymás arcába csapják az emberek, néha ott állok, és számolom, hogy hányszor.

Te mit csináltál az alatt a tíz év alatt?

G. Á.

Aznap

Mindenkinek megvannak a maga történetei. Unom magamat és a történeteimet.

Aznap, amikor Melanézia... amikor először hallottál Melanéziáról, engem behívtak a megyei székházba. Voltak ilyen betűszavak. Ma is vannak. Akkor: emeszté vagy emeszté, vagy

eszemté vagy emeszté. Mindegyiknek volt székháza. Behívtak a főemberhez. Kellő várakozás, úgymondhatnám büntető várakozás után be is jutottam. A várakozást a titkárnő szobájában töltöttem, ezek a titkárnői szobák úgy vannak berendezve, hogy magukba szívják és semlegesítik a várakozás izzadságcseppeit. A titkárnő régi ismerősöm, talán egykori iskolatársam – tehát az időjárás túl beszélgettünk még az egészségünkről, a szüleink egészségéről, a gyerekünk egészségéről meg arról, hogy lehet a koralakótelepi másfélszobást kétszobássá alakítani. Kávét nem kaptam, majd odabent, gondolhatta a titkárnő, az obligát kávé megillette a helyi sajtó képviselőjét. De aztán elmaradt. Elmaradt a foglaljon helyet is meg a miújságasajtóberkekben is, semmi hetegés, semmi elvtársi humor. Ült a főember a behemót íróasztal mögött, szeszű férfi, az arcára nem emlékszem, hátrafésült, vizes kefével fejbőrre igazított haj, a neve előtt ott a doktor, de a keze bütykös, kaszkapa tartó kéz, fűrészelő vagy kalapáló kéz, két kéz a munkásosztály sűrejéből, már nem suksüköl, épphogy csak leszokott róla, ha nem vigyáz persze becsúszi, de vigyáz, nem adták ingyen a doktori címet. Álltam a behemót íróasztal előtt, a kis termetű, szeszű ember előtt, a vastag dossziéja előtt, amibe beletemette magát, néha átsiklott rajtam a tekintete, nem látott persze, észre se vette azt az ötvenkilónyi testet, aki voltam, ezt nagyon tudták ezek az apró, szeszű pasasok, a fejükre vizezett hajukkal, hogy nézem, de nem látom, pedig éppenséggel én idéztem a színiem elé, én akartam, hogy itt billegjen egyik lábáról a másikra, a válláról lecsúszni készülő kabátjában, hol a kabát, hol a táskája után kapjon, mert az is csúszik a kabáttal együtt, én meg csak olvasom a dossziét, húzogatom alá a semmit vagy betoldok a sorok közé, krikzkrakszokat firkálok a papírra, valami beadvány, vagy jelentés, lehet szobaleltár is, a lényeg, hogy fontos, fontosabb, mint ez a nőszemély itten, ez az értelmiségi, akivel nem foglalkozom, azért se veszem észre, hadd izzadjon a kabátjában, hadd találgassa, hogy mikor tett rossz fát a tűzre, mindég, vágnám a pofájába, ezek a kispolgárok, ezek az éértelmiségiek nem is tudnak mást, csak rosszfát tenni, nincs is nekik, csak rosszfájuk, de nem szólok, annyit se mondok, hogy tegye le a kabátját, olyan jóban azért nem vagyunk, izzadjon a túlfűtött szobában, nekem izzad, nekem rágya a félelem, jó is az, érezni a másik szorongását a sok vastag ruha alatt.

Aztán fölnézett mégis, egyszer csak fel kellett néznie. Meglepődött. Áá, szóval maga, mintha beosontam volna kijátszva a titkárnő éberségét. Tekintete megállapodott az arcomon, nem a szemembe, a két szemem közé nézett, de azért kemény tekintet volt ez, acélos, virtigli proletár nézte a megbízhatatlan nyavalyás ééértelmiségit, ügyész nézte a vádlottat kérlelhetetlen szigorral, bütykös ujjai doboltak az összecsucott dosszién, elfelejtettem, milyen bűnömért rendelt magához, hol, mivel sértettem meg a dolgozónépet vagy a dolgozónépállamát, de megsértettem, afelől nem hagyott kétséget, mert hosszú, súlyos hallgatás után száraz, monoton hangon azt mondta.

Ez még nem fegyelmezés, elvtársnő, ez még csak figyelmeztetés, és előreszegzett állával az ajtó felé mutatott.

F. J.

Karnevál

Mindig szerettem volna álarcosbálba menni. Igazi, felnőtt álarcosbálba, ahol a rejtélynek téjtje van, mint a randevúnak, és a Pierrot-kosztüm néha annyit ér, mint a becsületszó.

– Akkor hát holnap? Rendben van így?!

– Rendben van, Mylord. Ahogy megbeszéltük.

És a forgatagban, a fekete, pávaszemű álarcok, az opálos ablaküvegek és az egymásra púpozott habos tortaszettek fényjátéka közepett az egyik szemvillanás egész este keresi a másikat, az egyik ígéret pontosan tudja, hogy a másik ugyanolyan értékű.

Az én álarcosbáljaim felvonulási tere a redundáns korrektség volt, az időből kitüremelő, egyöntetű beteljesülés. Nemrég Luxemburgról mondta valaki: „A nép kigondol valamit, a kormány teljesíti. Unalmas ország.” Ilyen unalmasak voltak az én báljaim is, az izgalmat az álarcok változatossága jelentette, a fényjáték, a zene, a kasztanyetta meg a jelzések: Mylord, Señor, Herr Doktor, tábornok úr. Ki tudja, mi van a szavak mögött!

Anyám elbeszélése szerint valamikor, az elmúlt század húszas-harmincas éveiben, amelyeket ma boldog békeidőnek gondolunk, a magyar alföld egyik kisvárosában rendkívüli eseménynek számított a december végi nyomdászbal. A nyomdászokat az értelmiség erősen számon tartotta, aki könyvet írt, tőlük függött, de számított rájuk a szakszervezet is, „munkásarisztokra-

ták”, betűvetők voltak, és még nem „munkásárulók”. Ha egy lányt táncolni kért föl egy nyomdász, grófnőnek érezhette magát, igazi Myladynek.

És az álarcok, az álruhák! Kék túllfodor és zöld libéria, cilinder, sarkantyú, hamvas őszibarackszínű uszály és zsinóros mente, és az elmaradhatatlan postás a szívvel lepecsételt levelekkel és két-három harmonikagalléros pojáca és udvari bolond. És minden decemberben megjelent egy rongyos nadrágú, kilógó ingű ember, hóna alatt egy élő libával, és úgy hívták: Kún Béla. A liba pedig úgy került a hóna alá, beszélte Anyám, hogy néhány évvel korábban, a Kommun alatt, a valódi Kún Béla emberei összeszedték az udvarokból, ami élő baromfit találtak.

– Kún Béla! – kiáltottak a táncolók, amikor az embert meglátták. – Itt jön Kún Béla a libával! – És mindenki nagyon jól mulatott. Az álarcosok a táncban, a zenészek a zenekarban, a libák kinn, az udvaron.

Vajon ma is így volna ez? Azt jelentené az a liba, mint akkor? Ugyanazt jelentené mindenkinek? Bemehetne az a rongyos nadrágú, kilógó ingű ember az álarcosok közé, hóna alatt egy élő libával? Kijöhetne onnét? Élő libával? Hol van a karnevál, a redundáns korrektség? Ki tudja, mi van a szavak mögött?

Erősen figyelek kifelé, a pávaszemű álarcomból. Valami ártatlanságra várok, igazi, felnőtt ígéretre, Pierrot-jelmezben, egy kézfogásra. Tökéletes unalomra.

– Akkor hát holnap? Rendben van így?!

– Rendben van, Mylord. Ahogy megbeszéltük. És már nem bánt a forgatag.

G. Á.

Politechnika

Hívták kézimunkának, háztartástannak, aztán politechnika lett belőle. Beletartozott a szocialista embertípus sokoldalú nevelésébe. Nekem mindegy volt, hogy hívják, én már a kézimunkával csődöt mondtam, mikor a végtelenített sálakat kötöttük. Egy sima, egy fordított – valahogy így. Az én sálam már az első harmadánál kezdett szaporodni, nyüzsögtek a szemek a kötőtűn, egyre több és több lett belőlük, alig férték egymástól, a sál abrosz nagyságúra gyarapodott, fogyasztani, mondta a kézimunka-tanárnő, tessék fogyasztani, de hiába hadakoztam a pamuttal és

a tűkkel, végül lefejtettem az egészet, és anyu takaros sálat kötött belőle. A palacsintával se jártam jobban, amit háztartástanórán sütöttünk, az én tésztám mindig leragadt, ki kellett kaparni az edényből a lötyyedt, gusztustalan tésztacsomót. A legrosszabb mégis a politechnika volt, a reszelés, szögelés, csavarhúzás. Mert a reszelés, szögelés, csavarhúzás túlmutatott önmagán, azonkívül, hogy megtanultunk reszelni, szögelni, csavarhúzni – már aki megtanult –, a Munkával ismerkedtünk, a fizikai Munkával, ami vörös dekorációs anyaggal borított emelvényen foglalt helyet, sugárzó glória övezte, és arany szemcséket hullatott mindazokra, akik megbirkóztak vele. Sajnos nem tartoztam közéjük. A megvetés pedig, ami a katedréről áradt felém, nem a kétbalkezes kislánynak szólt, hanem a kispolgárnak. Ebbe a szóba bele lehetett halni. Úgyhogy amikor megkaptuk házi feladatnak a varrodobozt, nem is kísérleteztem a reszeléssel, szögeléssel, csavarhúzással, hanem elhívtuk Makai bácsit.

Alacsony, kopasz ember volt Makai bácsi formás ezüst bajuszkával, és mindenhez értett, amit reszelni, szögelni, csavarhúzni kellett. Kincset ért Makai bácsi, hisz az iparosokat, akik mindenféle üzemekben dolgoztak, semmiképpen se lehetett alantas maszek munkára ösztökélni, arra, aki esténként nyakába akasztotta a szerszámossal a ládát, és elsettenkedett a szomszédba egy megvetemedett ajtót a helyére rángatni vagy egy csöpögő vízcsapot megbőrözni, azt mondták, fuszik, és ez felért egy bűncselekménnyel. Kevesen vállalták, ők is teljes titokban. Makai bácsi viszont megengedhette magának, hogy fusizzon, neki úgyis megvolt a priusza. Legalábbis anyu ezt mondta, és titokzatosan mosolygott. Aztán másról kezdtünk beszélni, a varrodobozka méreteiről, amit fölírtam a politechnika-füzetembe. Nehogy nekem ideállítsatok egy gyufáskatulyával, intett bennünket a tanár, és lediktálta a hosszúságot, a szélességet és a magasságot. És persze deszkából, emelte fel a mutatóujját. Biztos kitelik otthon apátok barkácsfelszereléséből. Nekem apám se volt, nemhogy barkácsfelszerelése lett volna, és annyi deszka se hanyódott a konyhaasztal fiókjában – itt tartottuk az egyetlen kicsorbult csavarhúzó, a kalapácsot és a berozsdásodott harapófogót –, amiből egy fogpiszkálót faraghattam volna (feltéve, ha tudok faragni). Nem számít, legyintett megbocsátón Makai bácsi, aki pontosan fél hétkor érkezett, ahogy megígérte. Majd beszerezem az anyagot

nagysasszony. Anyu hátrapillantott, nem kószál-e arra az albérlőnk, akiről senki se tudta, mivel foglalkozik, viszont egyszer az asztalon felejtette a pisztolyát. Hiába, Makai bácsi régimódi ember volt. Anyu leültette, megkínálta kidarálás keksszel, amit Makai bácsi a mutató- és a hüvelykujja közé fogva fogyasztott el, közben barátságosan nézegetett bennünket, anyut, engem, az általa megjavított székeket és szekrényeket, végül József Attila fényképét a rádióon.

– A vőlegénye?

Vihánc kamaszlány voltam, elröhögtem magam.

– József Attila.

– Költő – tette hozzá anyu sietve –, nagy magyar költő.

– Áhá – Makai bácsi hamiskásan összecsupentette a szemét. – Csudálkoztam is, mert a kislány még fiatalka az ilyesmihez. Más is van nagysasszony? – kérdezte hivatalosan –, mostanában elég sok a megrendelés. És hát... Makai bácsiból csak egy van.

Anyu szabadkozott. Lenni éppen lenne persze, mindig elromlik a háznál valami, de hát nem szeretne visszaélni Makai bácsi áldozatkészségével, csak ezt az egyet, a varrodobozt csinálja meg határidőre, nehogy a kislány – tudniillik én – egyest kapjon politechnikából.

– Ha én azt mondom, hogy szombat, akkor szombat – gombolkozott Makai bácsi –, nálam nincs inkorrekció, azt tudja a nagysasszony.

Anyu tudta, én meg beszaladtam a fürdőszobába röhögni. Vacsoránál – hajában sült krumplítottunk kacszásírral – megkérdeztem Makai bácsi priuszát. – Börtönben ült – válaszolta anyu –, tíz évet kapott.

– De hát miért?

– A felesége miatt.

– Mi történt a feleségével?

– Megölte. A disznóvágó késsel.

Különben azt is vállalt, disznóvágást házaknál. Igazi ezermester volt.

F. J.

Békeidő

Senki nem tudta úgy járni a csíki székelly verunkost, mint Farkas Bandi.

– Református – mondta róla barátnőm. Mindegy, melyik. Bármelyik ezt mondta volna.

Farkas Bandinak áttetszetek az izmai a fehér

ingén, jobb keze csattogott a fekete csizmáján, izzadt hajából a homlokán rezgett egy szőke fürt. Férfiizzadság. Tizenöt évesek voltunk.

– Nem baj – mondtam a barátnőmnek. Igyekeztem a nézőtérrel elkapni Farkas Bandi pillantását. Nem nézett rám. Nem nézett rám később sem, a korzón, amikor szembejött. A haja most is a homlokán repkedett, de a járása fegyelmezett volt, majdnem katonás. Nem fordultam utána, nem való. A korzón tilos volt fagyaltot és tökmagot enni. Az atya állítólag magát a korzózást is eltiltotta, de azért a katolikus lányok majd minden délután kinn voltak a korzón.

A korzó esemény volt, vagy inkább esemény utániság. Akivel aznap történt valami, sikerült az egyetemi vizsgája, a randevúja, a felelete matematikából, mind kiment a korzóra. A szegedi korzón állítólag híres művészek is megfordultak, Simándy, Bessenyei, Márkus Laci, Gáti Pál, persze nem néztek senkire, inkább maguk elé, mint Farkas Bandi a csíki székeley verbunkos alatt. Csendes, elégedett korzó volt, háború utáni, választások előtti, óvatos korzó. Mozgalmas élet itt egyetlen napon támadt, amikor az atya kiküldte a diákokat, hogy tüntessenek az iskolák államosítása ellen. Rendőrt alig lehetett látni, hiszen korzó volt ez, lényegét tekintve.

Az iskolákat hamarosan államosították. A csíki székeley verbunkost néhány évtizedig egyszerűen verbunkosnak illett mondani. A férfiak bőrszaga, a korzó akáczsaga most is megvan, a nájlonzacskókat reggelre összesöprik, mint Párizsban. Farkas Bandi még érettségi előtt öngyilkos lett. Attól a társnőmtől hallottam, aki védett a kézilabdacsapatban, emlékszel. „Frici, a csodakapus.” Én jobb hátvédet játszottam. „Guta, a viharbakk.” Farkas Bandi is látta, ahogy passzolom Fricinek a labdát a makói nagy mérkőzésen. Szép játék volt. Együtt jöttünk le a pályáról, az egész csapat. Frici evangélikus.

G. Á.

Helyett

Cukor helyett melasz, citrom helyett citrompótló, tea helyett planta, narancsszörp helyett bambi, kokszt helyett lignit, brikett helyett széniszap, kakaó helyett cimet, gyújtós helyett tüker alágyújtós, májpestétom helyett tepertő, csokoládé helyett nugát, sütemény helyett kukoricamálé, mandula helyett tökmag, mogyoró helyett tányérca, sonka helyett párizsi, rántotthús he-

Jutka. Ági az endrödi ház előtt (1938)

lyett rántott tök, húsleves helyett tökleves, vécépapír helyett újság, kolbász helyett lókolbász, nyaralás helyett úttörőtábor, történelem helyett alapfokú szeminárium, utazás helyett druzsba, hírek helyett jelszavak, babkáv helyett cikória, munka helyett munkaverseny, abrosz helyett dekorációs anyag, késvilla helyett alumíniumkanál, aszpirin helyett isztopirin, Isten helyett Sztálin, filozófia helyett párttörténet, Babits helyett Kónya Lajos, Varázshegy helyett Távolszék, Bartók helyett népi együttes, Örömdó helyett Sztálin kantáta, rockandroll helyett zakatolás, vers helyett csasztuska, vélemény helyett önkritika, lekvár helyett hitlerszalonna, szardínia helyett olajoshal, sertéssült helyett bundáskenyér, vatta helyett felkötő, dió helyett prézli, vígjáték helyett Vidám vásár, operett helyett Bocibocitarka, bútor helyett Varia, penicillin helyett borogatás, pap helyett párttitkár, kalap helyett kendő, kabát helyett lóden, Izrael helyett agresszor, zsidó helyett kispolgár, intellektuel helyett haladó értelmiségi, Opel helyett Trabant, vendéglő helyett menza, levesestál helyett ételhordó, briliáns helyett markazit, bőr helyett műbőr, diófa helyett farostlemez, parkett helyett pévécé, zsömle helyett buci, téglá helyett beton, cserép helyett kátránypapír, mozi helyett Berlin eleste, szerelem helyett Aratás, lakás helyett társbérlet, telefon helyett lehallgatás, betegség helyett táppénzcsalás, remény helyett...

Csak közben eltelt az élet.

F. J.